

תשובה מאהבה – תשובה מיראה

הרב יוסף סאקס

saks@atid.org

מסכת יומא דף פו ע"א

רש"י

חלוקי כפרה – שחלוקין בכפרתו זה כך וזה כד. **אמר לו** – שלש הן הנחלקין, שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין, שהיא צריכה לכולן. **שובו בנים** – ומיד ארפא, למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה. **כי ביום הזה יכפר** – למדת שיש עבירה שצריכה יום הכפורים, ופקדתי בשבט פשעם – למדת שיש עבירה שצריכה יסורין, ומסתברא, הקל לקלה והחמור לחמורה. **חילול השם** – חוטא ומחטיא אחרים. **באזני ה' צבאות** – אמר הנביא: באזני אמר הקדוש ברוך הוא אם יכופר העון עד תמותו, למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה.

עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה – תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר (תהלים פט, לג) "ויפקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". אבל מי שיש חילול השם בידו – אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיהו כב, יד) "ונגלה באזני יקוק צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמתו" [אמר אדני יקוק צבאות].

מסכת יומא דף פו ע"ב

אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר (הושע יד, ב) "שובה ישראל עד יקוק אלהיך כי כשלת בעונך". הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני?!

רש"י

כי כשלת בעונך – עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה. **עליהם הוא יחיה** – על כל מה שעשה, ואף על העבירות.

והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר (יחזקאל לג, יט) "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה!" לא קשיא. כאן – מאהבה, כאן – מיראה.

Rabbi Joseph B. Soloveitchik, *On Repentance*

BLOTTING OUT OR ELEVATING SIN

loathed and cast far away, and the next *he* is loved and desired and close at hand, a friend.” Before repentance, he was “this person” and afterwards he become “him.” But they are not the same person; the beloved one of today is not the despised person of yesterday, the friend close at hand is not the same loathsome person who was cast far away.

The question whether repentance implies continuity or severance, whether it sustains the past or utterly nullifies it, depends upon the nature of the repentance. There is repentance which does allow for continuity and which accords recognition to the past, and there is also repentance whose goal is the utter annihilation of the evil in the soul of man. Certain situations leave no choice but for the annihilation of evil and for completely uprooting it. If one takes pity and lets evil remain, one inexorably pays at a later date the awesome price of six million or ten million victims. The biblical imperative of blotting out the remembrance of Amalek is not a matter of racial hatred but rather the uprooting of a nation that embodied such evil that could not be rectified except by a clean break, by sheer annihilation, for fear that this evil continue to thrive and insinuate itself in good times as well. Repentance of the individual can also be of the kind that requires a clean break, with all of man’s sins and evil deeds falling away into an abyss, fulfilling the prophecy, “And Thou wilt cast all their sins into the depths of the sea” (Micah 7:19). Not only are the sins cast into the depths of the sea, but, also, all the years of sin - ten or twenty or even thirty years of the sinner’s life. It is impossible to sift out only the sins and leave the years intact.

The years that have fallen aside leave an empty space, and yet the Holy One, blessed be He, gives man “credit” for those years. He “overlooks transgression” as it were, ignoring and uprooting from time all those years which the penitent has cast into the

energy of sin can be used to bring one to new heights.

The talmudic sage, Resh Lakish, was reknowned as a man who sinned grievously and repented. According to Rabbenu Tam (Tosafot, Baba Metzia 84a), Resh Lakish was an accomplished scholar before he became a thief. After he fell to thievery, Rabbi Johanan succeeded in convincing him to repent of his ways, and thereafter, Resh Lakish became “even greater” than he had been before. How did this happen? Certainly, while he was out thieving and robbing, he wasn’t engaged in the study of Torah! What, then, made him greater after he sinned than he had been before? Sin itself!

The penitent who does not wipe out the past nor tear the pages of sin from his memory, but rather makes a point to use the memory of his sins to enhance his longings for holiness that are bursting forth from inside of him - such a person achieves the quality of repentance which elevates evil to a state of goodness. With regard to such a penitent, the Holy One, blessed be He, does not “overlook transgression” but “bears sin and transgression.” It is as if He lifts up and elevates sin and transgression to unimaginable heights.

“Now these are the last words of David, the saying of David the son of Jesse, and the saying of the man raised on high, the anointed of the God of Jacob, and the sweet singer of Israel” (II Samuel 23:1). The plain meaning of the phrase, “raised on high” is that King David was endowed with greatness by God, but our Sages interpreted the phrase homiletically to mean that “he (King David) raised on high the yoke of repentance” (Babylonian Talmud Mo’ed Katan 16b). David was the penitent *par excellence* who was raised on high so as to serve as an example to all of Israel. What was it that made David so great that, in Rashi’s phrase (*ad. loc.*) “Israel sings in the Temple only his songs and his melodies?” The answer is: the fact that he sinned and repented, that he took sin and out of

BLOTTING OUT OR ELEVATING SIN

it constructed the yoke of repentance.

In light of this, Resh Lakish's comments which were cited earlier can now be understood: "Great is repentance that causes premeditated sins to be accounted as errors." Resh Lakish was here referring to repentance by means of which sin is annihilated. Such repentance erases sin, but it has no creative power and does not germinate or give life to anything new. Premeditated sins are accounted as errors, as though they never took place at all. They are wiped away. But in his second comment Resh Lakish said that "repentance is so great that premeditated sins are accounted as though they were merits," and here he was referring to repentance by means of which sin is elevated and exalted. This motivates man to fulfil the precepts with a vigor and a zest lacking before he sinned and causes him to study and learn Torah in a different manner. What was it that made Resh Lakish worthy of being the closest friend of Rabbi Johanan, the most esteemed sage of his day? The fact that he had repented and that, by means of repentance, he had elevated and exalted the evil used for thievery to the goodness that lay in the study of Torah.

Repentance in which evil is elevated is brought about by love and, because of it, premeditated sins are considered as merits, while repentance in which evil is blotted out is instigated by fear and because of it, premeditated sins are accounted as errors. In repentance of love, love rises with the flames of repentance and burns brightly in the fires fanned by sin; the bonds of love pull man up to great and exalted heights. It is concerning repentance of this sort, that the sages said: "Great is repentance that touches the Throne of Glory" (Babylonian Talmud, Yoma 86a).

You may ask: How is it possible for one who has repented to get nearer and ascend higher than he was before he sinned? How is it possible for sins to act as a dynamic force leading to holiness? Is it not written: "Who can purify the unclean? No one!" (Job 14:4)?

depths of the sea together with all their entangling web of relatives and friends.

The Holy One, blessed be He, appears then, in the words of the liturgy of the Day of Atonement, as "He [who] is patient and condones those who go astray." The quality of strict justice cannot fathom this and asks in wonder: How is it possible to obliterate what has occurred? Logic, too, is outraged at the possibility of uprooting part of man's consciousness, excising part of man's memory. Both Nietzsche and Kant claimed that this was impossible, but Judaism says: Yes, it can be done. Abraham was the first to demonstrate that it was indeed possible, that man can make a clean break and start anew!

Repentance of this sort leaves man only a limited sense or feeling of "return." To where shall he return? He returns to his starting point, to where he stood prior to embarking upon the road of sin, and everything that has occurred in the meantime disappears, as if it had never been. The Holy One, blessed be He, then recompenses him for this loss by pardoning his sin and erasing it from the books.

This is the first way of repentance, but, there is another way - not by annihilating evil but by rectifying and elevating it. This repentance does not entail making a clean break with the past or obliterating memories. It allows man, at one and the same time, to continue to identify with the past and still to return to God in repentance.

"When thou shalt besiege a city a long time, in making war against it to take it, thou shalt not destroy the trees thereof by wielding an axe against them" (Deuteronomy 20:19). How much more so should one not destroy, frivolously, ten years or tens of years of one's life! What, then, shall the penitent do with all those years of sin? He does not want to identify with them, and yet, he cannot blot them out - what shall he do?

When the goal is annihilation of evil, there cannot be any

BLOTTING OUT OR ELEVATING SIN

compromises - evil must be utterly destroyed and cast into the depths of the sea. But there also is another way of dealing with evil - and that is by rectifying it and uplifting it. This way of repentance does not transform the penitent into "another." Here, there is no clean break between "this person" of yesterday and the "he" of today. It is not necessary to blot out and erase the past. The future can be built upon the foundations of the past. How so? By elevating and exalting evil. How does one exalt evil to such an extent that it ceases to be evil? How does the "despised and abhorred" of yesterday become the "beloved and desired" of today, without erasing and annihilating yesterday?

Repentance of this sort does not require man to return to the starting-point to where he was originally but, rather infuses him with a burning desire to come as near as he can to the Creator of the universe and attain spiritual heights undreamed of before he sinned. Man then becomes infused with strength and power he did not have previously.

From whence does it come?

הרב אברהם יצחק הכהן קוק
עולת הראיה (כרך ב', עמ' שנו-שנח)

אֱלֹהִי. עַד שֶׁלֹּא נִוְצַרְתִּי אִינִי כְדָאִי. וְעַכְשָׁיו שְׁנוּצַרְתִּי
כְּאֵלוֹ לֹא נִוְצַרְתִּי. עֶפֶר אָנִי בְּחַיִּי. קֵל וְחֹמֶר בְּמִיתָתִי.
הָרִי אָנִי לְפָנֶיךָ כְּכִלֵּי מְלֵא בֹשֶׁה וּכְלֵמָה. יְהִי רְצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחְטָא עוֹד.
וּמֵה שֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מֶרֶק בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים. אֲבָל לֹא
עַל יְדֵי יְסוּרִים וְחֻלִּים רְעִים:

אבל לא ע"י יסורים. אע"פ שיפה הוא לנו דלירתח רהמנא עלן* וע"י יסורים
נהי' טהורים וגדולים במעלה, אבל באמת כל חלוקי כפרה**), שאמרו שיש בהם
שצריכים יסורים, הם דוקא בתשובה מיראה שהודונות נעשו כשגגות וצריכים
כפרה, אך במי ששב מאהבה, שזדונות נעשו כזכויות, נראה שאין צריך יסורים.
ובזה ניהא מש"כ הפוסקים דת"ח א"צ סיגופים, דהיינו משום שא"א לזכות לאהבת ד'
ית' כ"א ע"י התורה, וכמש"כ בספרי ואהבת את ד"א, כיצד והיו הדברים האלה
וכו', ע"ז אנו מבקשים שיוכנו השי"ת לתשובה מאהבה, שלא נצטרך ליסורים
וחללים רעים ב"מ. וא"כ המתפלל אל יוצרו ית' שיעביר חטאיו בלא יסורים אינו
כ"א שמתפלל שיוזכו ד' ית' לתשובה מאהבה, והדבר העיקרי שבתפילתו הוא
ההתרוממות הגדולה שיוזכה לאהבת ד', ובתורת טפל הוא מה שלא יהיו לו יסורים.

המכאובים הגדולים, התוקפים את הנפש ע"י רעיון התשובה, אע"פ שלפעמים
נראים הם באים מצד יראת העונש, אין התוכן הפנימי שלהם כי אם יסורים עצמיים.
שהנשמה נכזיב בהם מפני שהחטא מכאיב אותה שהוא נגד כל תנאי חייה, ואלה
היסורים בעצמם ממרקים אותה. והאדם המכיר בהכרה פנימית את האוצר הטוב
המונח בתוכיותם של יסורים אלו, הוא מקבל אותם באהבה גמורה ודעתו מתישבת
בהם, ובוז עולה הוא במעלות רבות, ותלמודו מתקיים בידו, ואופיו הפנימי משתלם.
והרשמים שעשו עליו עונותיו נמחקים והם מתהפכים לסימנים טובים, שהוד
נשמתי בולט מהם.

הסליחה העליונה באה ממקור החסדים, מהגדולה הגמורה המרובה לאין קץ.
היודעת את הכללות לכל הקיפה, ואת הפרטיות לכל דקדקותה, יודעת את הקודש

ואת הטוב לכל עילוייהם, ואת החול ואת הרע לכל שפלותם, ויודעת עם זה שהכל נשקל בצדק בפלס ומאזני משפט, ונטיות הרע, החורבן, הרשעה והשיקוע בשפל, גם להם יש דרישה, ובכללות הכל מצטרף, ועם זה בדול הוא הרע מן הטוב, השקר מן האמת, השפלות מהרוממות. ההתגלות של הניגוד לכל ארזות עבודה זרה. לכל סעיפיה בפועל וברעיון, המכה כל כך גלים גדולים בישראל, היא הארה כללית עליונה מרום האמת המוחלטה, השוללת כל כיעור, כל טומאה וכל חטאת, ובגדולתה יודעת היא לקחת הכל תחת חסותה וע"פ עצת אל עליון העליונה הכל מתפרנס. התאמצות גדולה צריכה היא הרשעה להחזקת מעמדה, יודעת היא את תפקידה בהיה ומלאה היא זעם לכל, וביחוד למי שבא לדחוק רגליה, ודחיקת הרגל היסודית היא העברתה מהמציאות בכללות, ובוזה היא כבר אוחזת במעוז הצדק, מפני שהכללות של הרשעה וכל הופעותיה צורך עולם היא. רק בצורה עליונה מהמדע והמוסר, מקודש האמונה, וחופש הציור המלא זיו בלתי מוגבל, יוכל להכנס הרעיון הגדול הזה ולהתגשם במדתו, איך מסכמים את סך-הכל של כל היש ואיך מסדרים כל כח על עמדתו, ואיך יודעים להחזיק את המעמד, ולתן יד לכל הקצוות ע"פ שעורם ולגבל כראוי את גבול ערכם. בסליחה הכללית של יום הכפורים יש רוממות זו, והובטאה והוכנה בפועל בשעיר המשתלח, שהוא לכאורה נגד השאיפה הכללית של כל העבודה הקרבנית, ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים את קרבנותיהם אשר הם זובחים על פני השדה, הערצת הפראות וטבע האדם והטבע בניוולה, עד שפל תחתיתה, ועם זה מתעלה השלטון העליון עד כדי נתינת כח מוגבל גם לאותה הרשעה, והכל מתהפך לסנגוריה, והאור האמוני והמוכרי מתעלה לסוד החירות העליונה המביא כל יפעת קודש.